

M201012

Algemeen beeld van het MKB in de marktsector in 2010 en 2011

drs. K.L. Bangma
drs. D. Snel
Zoetermeer, 5 juli 2010

Economisch herstel MKB blijft achter bij grootbedrijf

Ondanks het toegenomen optimisme in het MKB in 2010 herstelt het MKB in 2010 slechts licht van de gevolgen van een ongekend diepe val van de wereldhandel. Met een verwachte afzetgroei van 0,25%, blijft het MKB flink achter bij de 2,75% groei van het grootbedrijf. Doordat het grootbedrijf sterk op de buitenlandse afzet is georiënteerd, kan zij veel sterker profiteren van de krachtige groei dit jaar van de wereldhandel. Het MKB is veel sterker gericht op de consument en op de bouwsector. Het MKB heeft dan ook veel last van de sterk ingekrompen bouwproductie (-9,25%). De consument is zeer terughoudend, wat zich uit in een flinke krimp in de detailhandel (-2%) en de horeca (4%). Dit zet de afzetgroei van het MKB eveneens sterk onder druk. In 2011 zal de afzetgroei van het MKB meer in de pas lopen met de groei van het grootbedrijf. De exportgroei zal dan afvlakken en de bouwproductie kan licht herstellen. De consumentenbestedingen zullen onder druk blijven staan, maar aan de sterke terugval van de detailhandel en horeca zal dan een eind zijn gekomen. De zakelijke bestedingen zullen aantrekken.

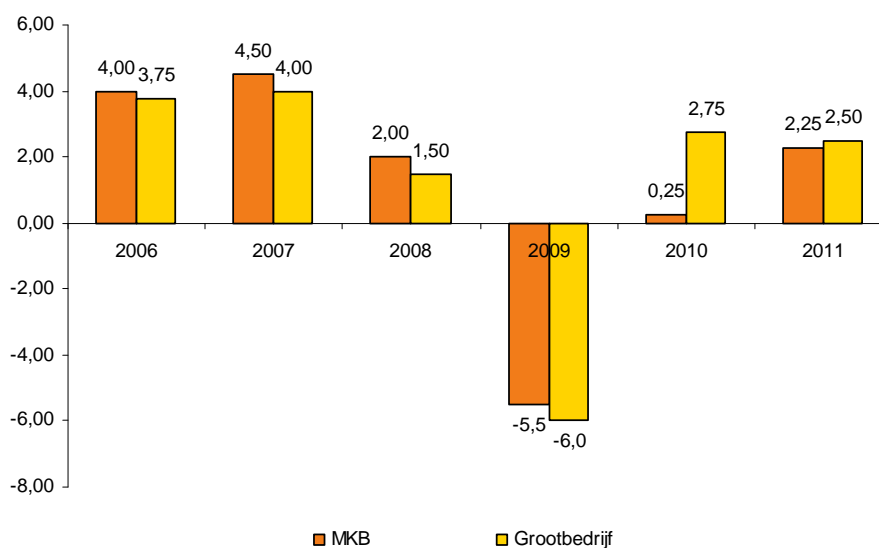
1 Algemeen beeld van de marktsector in 2010 en 2011

In 2010 zal het MKB in de Nederlandse marktsector gedeeltelijk nog slechts licht herstellen van de gevolgen van een ongekend diepe val van wereldhandel. Met een verwachte afzetgroei van 0,25% in 2010 wordt de afzetkrimp uit 2009 van 5,5% slechts voor een deel ingehaald. Na de val van de wereldhandel vanaf oktober 2008 tot en met maart 2009 neemt de wereldhandel sinds april 2009 weer iets toe. Dankzij de krachtige groei van de wereldhandel kan de Nederlandse buitenlandse afzet van het MKB van de marktsector in 2010 met 6,75% groeien. De binnenlandse afzet zal in 2010 met 1,5% nog in de min blijven. De investeringsafzet zal in 2010 nog flink onder druk staan. Zo zullen er relatief weinig nieuwbouwprojecten in woningen of kantoorpanden opgestart worden. Bovendien zullen bedrijven nog terughoudend zijn in hun investeringen, mede omdat zij vaak nog met overcapaciteit kampen.

Ook consumptieve afzet is laag. De consument is nog terughoudend in haar bestedingen. Deze terughoudendheid is een gevolg van de economische onzekerheid, een teruglopende koopkracht, huizenprijzen die onder druk staan en een gestegen werkloosheid. De consument spaart hierdoor meer en maakt in haar bestedingen andere keuzes. Zo wordt er minder uitgegeven in de horeca, maar wordt er meer besteed in de supermarkten. In de detailhandel wordt aanzienlijk minder besteed aan woninginrichting en doe-het-zelf, maar de afzet aan kleding en electronica staat maar in beperkte mate onder druk. Opvallend is de gestegen autoverkoop, maar dit betreft vooral kleinere en zuiniger auto's. Grotere auto's worden dit jaar aanzienlijk minder gekocht.

Pas in 2011 zal het economisch herstel in het MKB meer vorm gaan krijgen. De afzet van het MKB in de marktsector zal met 2,25% toenemen. Vooral de internationaal georiënteerde en business-to-businessbedrijven in het MKB zullen in 2011 verder kunnen groeien. De bouwsector zal dan niet verder krimpen, maar zelfs iets kunnen groeien (+3%). Ook voor de detailhandel en horeca komt aan de krimp een einde. Mede door een verdere koopkrachtdaling van de consument zal de detailhandel en horeca in 2011 nog geen groei kunnen laten zien.

Figuur 1 Economische ontwikkeling van het MKB en het grootbedrijf in de totale marktsector* 2006-2011, mutaties t.o.v. voorgaand jaar in %

* De marktsector bestaat uit het bedrijfsleven, zonder overheid, maar ook zonder de delfstoffenwinning, verhuur en exploitatie van onroerend goed en de zorgsector. Het MKB bestaat uit bedrijven tot 100 werkenden. Het grootbedrijf uit bedrijven met 100 werkenden of meer.

Bron: Prognose kerngegevens MKB, juni 2010.

Aantrekkelijke export

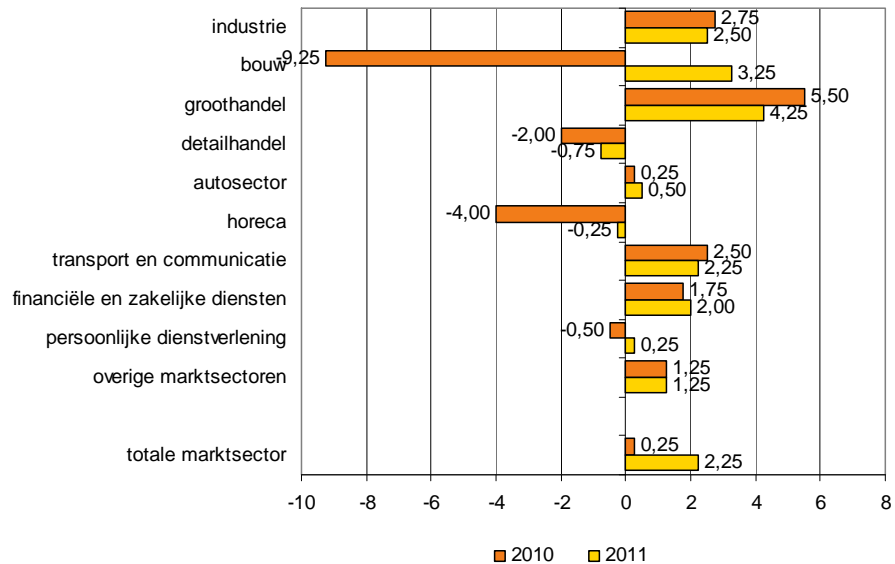
Aanhoudende budgettaire en monetaire stimulering, het herstel in Azië en verbetering van de financiële markten hebben de economieën sterk verbeterd. Het verschil in herstel tussen landen is in eerste instantie erg groot. Vooral in Azië is sprake van een sterk aantrekken van de economische groei. Deze groei is half 2008 ingezet. In de tweede helft van 2009 werd dit gevolgd door de Verenigde Staten en het eurogebied. De Verenigde Staten lijken in 2010 weer een redelijke groei te kunnen laten zien. Europa kan profiteren van de aantrekkelijke groei in Azië en de Verenigde Staten. Hoewel het beeld in Europa sterk verschillend is, kunnen de voor Nederland belangrijke exportlanden, zoals Duitsland, België en Frankrijk, groeien met 1,0% tot 1,5%. De totale buitenlandse afzet van goederen en diensten van het MKB in de marktsector kan 6,75% stijgen.

Niet alleen de industrie zal hiervan profiteren, ook de groothandel heeft hier veel voordeel van. In 2009 liep de groothandelsafzet nog flink terug met

6,75%. In 2010 kan de afzet met 5,5% toenemen. Hier draagt ook de sterk aantrekkende wederuitvoer aan bij. Dit betreft veelal producten die in Azië gemaakt zijn. Ook de transportsector kan sterk profiteren van de aantrekkende wereldhandel. Na een krimp van 8% in 2009 kan de sector in 2010 groeien met 2,5%. Doordat de transportsector ook sterk afhankelijk is van de ontwikkelingen in de bouwsector, remt een negatieve ontwikkeling daarin de groei in de transportsector in belangrijke mate.

Binnen de industrie zijn het vooral de metaalindustrie en de chemische industrie die het sterkst kunnen profiteren van de aantrekkende wereldhandel. Doordat deze sectoren relatief veel investeringsgoederen en veel basisproducten maken, staan deze sectoren vooraan in de rij om te kunnen profiteren van economisch herstel. De ontwikkeling in de voedings- en genotsmiddelenindustrie is relatief vlak. De terugval in 2009 was beperkt, maar het herstel in 2010 is weinig krachtig.

Figuur 2 Afzetontwikkeling van het MKB in de marktsector* in 2010 en 2011 naar sectoren, mutaties t.o.v. voorgaand jaar in %

* De marktsector bestaat uit het bedrijfsleven, zonder overheid, maar ook zonder de delfstoffenwinning, verhuur en exploitatie van onroerend goed en de zorgsector.

Bron: Prognose kerngegevens MKB, juni 2010.

Forse daling bouwproductie

Voorals sinds de tweede helft van 2009 is er sprake van een sterke terugval in de productie van de bouwsector. De sector heeft nog enige tijd kunnen bouwen, op basis van de bestaande orderportefeuille, maar voor veel bedrijven is de orderportefeuille behoorlijk dun geworden. Vooral de woningen en utiliteitsniewbouw ondervinden de nadelige gevolgen. Het aantal nieuw te bouwen woningen zal in 2010 zeer sterk afnemen. Het bedrijfsleven is nog zeer terughoudend met investeringen, zodat nieuwbouw en onderhoud van gebouwen eveneens zwaar onder druk staan. De bedrijven zullen eerst de financiën op orde willen hebben, alvorens uit te geven aan gebouwen. De GWW-sector zal naar verhouding weinig hinder ondervinden, doordat zij af-

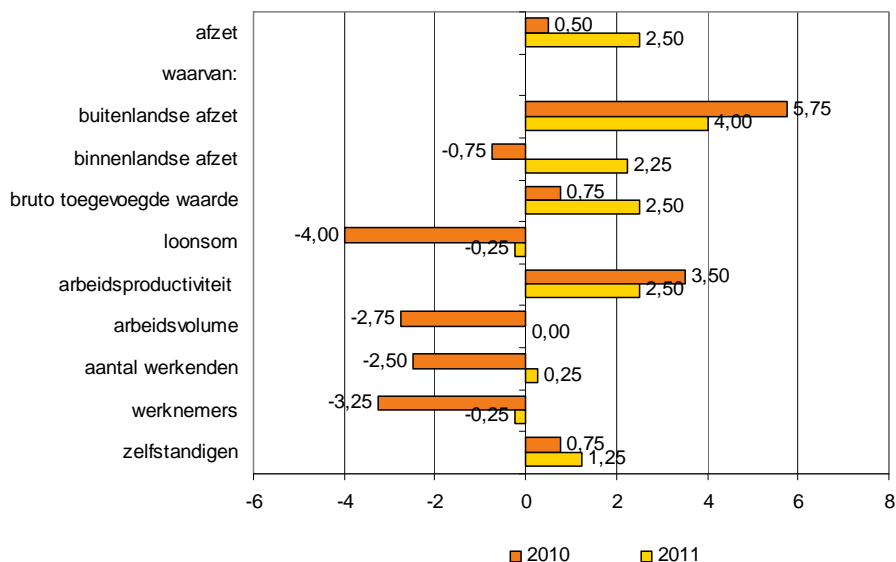
hankelijk is van overheidsopdrachten. De overheidsopdrachten gaan gewoon door en worden in een aantal gevallen zelfs naar voren gehaald. Per saldo wordt uitgegaan van een terugval in de bouwproductie van 9,25% in 2010. In 2011 zal weer een licht herstel optreden.

De zakelijke dienstverlening lijkt zich redelijk te herstellen van de kredietcrisis. Voor 2010 wordt een groei voorzien van 1,75%. De sector is voor een groot deel minder conjunctuurgevoelig, zoals juridische en economische dienstverlening. Architecten- en ingenieursbureaus zijn sterk afhankelijk van de ontwikkelingen in de bouwsector en de investeringsbereidheid van overheid en bedrijfsleven. Deze sector zal in 2010 echter nog met een krimp te maken krijgen. De zeer conjunctuurgevoelige uitzendsector en marketingbureaus zullen weer profiteren van een toenemende bedrijvigheid, na enkele jaren sterk weggezakt te zijn. De sector zal ook in 2011 een beperkte groei te zien geven als gevolg van een licht economisch herstel en de daaruit voortvloeiende vraag naar flexibele (uitzend)krachten.

Groei consumentenbestedingen gering

In 2010 zullen de consumptieve bestedingen fractioneel toenemen, maar dat komt vooral door een toename van de vaste lasten. Gecorrigeerd voor de vaste lasten is sprake van een afname van de consumentenbestedingen. De aantrekkende economie maakt nog niet dat consumenten optimistischer worden. Onzekerheid over de nabije economische situatie, speelt hierbij een belangrijke rol. De koopkracht staat onder druk en de gestegen werkloosheid maakt de consument voorzichtig om luxe of duurzame bestedingen te doen. Ook de afgenomen vermogens door onder andere gedaalde huizenprijzen maken dat de consumentenbestedingen in 2010 weinig uitbundig zullen zijn. Mede door de op handen zijnde bezuinigen zijn consumenten meer geneigd te sparen. De bestedingen in de detailhandel zullen afnemen met 2%. Vooral bestedingen aan woninginrichting en DHZ zullen in 2010 afnemen. De horeca-afzet is in zowel 2008 als 2009 flink afgenomen. In 2010 zullen de bestedingen eveneens flink afnemen als gevolg van een keuze van de consument om te sparen. Verwacht wordt dat de afzet in de horeca met 4% zal dalen. Ook in 2011 zullen de consumptieve uitgaven nauwelijks toenemen. Een afnemende koopkracht speelt hierbij een rol.

Figuur 3 Kerngegevens van het MKB in de totale marktsector* 2010-2011, mutaties t.o.v. voorgaand jaar in %

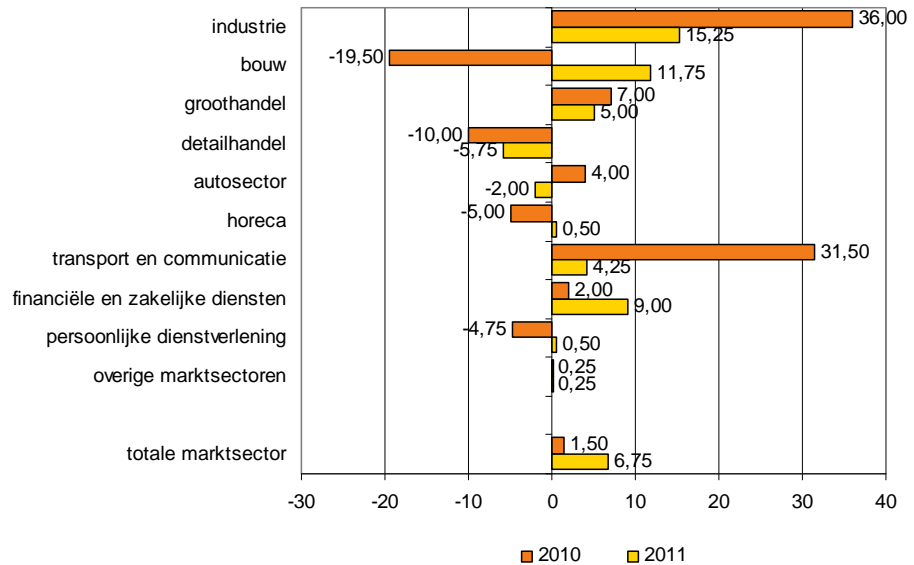
* De marktsector bestaat uit het bedrijfsleven, zonder overheid, maar ook zonder de delfstoffenwinning, verhuur en exploitatie van onroerend goed en de zorgsector.
Bron: Prognose kerngegevens MKB, juni 2010.

2 Winstherstel in 2011

Het jaar 2009 heeft voor veel bedrijven in het teken gestaan van reductie van kosten, waaronder het laten afvloeien van werknemers. De kostenreductie die gepaard gaat met de afname van de personeelsomvang, vertaalt zich in 2010 in winststijgingen bij diverse sectoren. Andere sectoren, die nog te maken hebben met een dalende vraag, zullen nog geconfronteerd worden met een winstdaling. Gemiddeld zal de winst in het MKB in de marktsector met 1,5% toenemen. De winst van het grootbedrijf zal aanmerkelijk sterker toenemen dan in het MKB. Het grootbedrijf reageert wat heftiger op de internationale ontwikkeling door de sterke exportoriëntatie. Het grootbedrijf kan meer profiteren van de aantrekkende wereldhandel dan het MKB. In 2011 zal de winst met een verdere economische groei kunnen toenemen met 6,75%.

Een flink winstherstel zal in 2011 optreden in de industrie. Ook in de sector transport en communicatie is de toename fors. De winstontwikkeling in de bouw zal in 2010 flink achterblijven bij de andere sectoren. De winst zal in deze sector met bijna 20% inkrimpen. Dit is het gevolg van de sterke productiedaling, terwijl de aanpassing van de werkgelegenheid vertraagd zal plaatsvinden. In 2011 zal ook in deze sector weer een winstherstel optreden. De winstontwikkeling in de detailhandel is voor beide jaren negatief.

Figuur 4 Nominale winstontwikkeling in het MKB in de totale marktsector* in 2010 en 2011 naar sectoren, mutaties t.o.v. voorafgaand jaar in %

* De marktsector bestaat uit het bedrijfsleven, zonder overheid, maar ook zonder de delfstoffenwinning, verhuur en exploitatie van onroerend goed en de zorgsector.

Bron: Prognose kerngegevens MKB, juni 2010.

3 Daling werkgelegenheid in 2010

In 2009 is het bedrijfsleven geconfronteerd met de gevolgen van de kredietcrisis, waardoor de vraag naar arbeid is teruggelopen. Hoewel de afzet- en productiedaling van het bedrijfsleven al aan het eind van 2008 is ingezet, zijn de werkgelegenheidseffecten pas in de loop van 2009 duidelijk zichtbaar geworden. Toch is het werkgelegenheidsverlies in het MKB in de marktsector met ruim 66.000 personen relatief beperkt gebleven. Zoals uit tabel 1 blijkt, is het werkgelegenheidsverlies in het MKB vergelijkbaar met dat van het grootbedrijf. Veel bedrijven verkeerden in 2008 nog in een situatie van personeelskrapte. Dit maakte dat het voor veel bedrijven minder noodzakelijk was om in 2009 al personeel af te laten vloeien. Vooral bij hoger opgeleiden zijn bedrijven terughoudend in het laten afvloeien van personeel. Bij lager opgeleid personeel gaan bedrijven sneller over tot het laten uitstromen van personeel, aangezien het later weer aantrekken van lager gekwalificeerd personeel aanzienlijk minder kostbaar is dan bij hoger gekwalificeerd personeel het geval is. Wel hebben bedrijven in 2009 fors bespaard op de inhuur van flexibel personeel. Ze hebben hierbij bespaard op de inhuur van uitzendkrachten en hebben minder gebruikgemaakt van diensten van zzp'ers (zelfstandigen zonder personeel).

In 2010 zal de daling van de werkgelegenheid substantiëlere vormen aannemen. Het economisch herstel zal nog beperkt zijn. Dit maakt dat bedrijven terughoudend zijn in het aantrekken van personeel. Door natuurlijk verloop en lage werkgelegenheidsdynamiek zal de werkgelegenheid bij veel be-

drijven teruglopen. Per saldo zal de werkgelegenheid in het MKB in de marktsector in 2010 met ongeveer 50.000 afnemen. Voor 2011 wordt, bij een voortzettend economisch herstel, een lichte daling van de werkgelegenheid voorzien. De werkgelegenheid zal afnemen met circa 9.000 arbeidsplaatsen.

Tabel 1 Werkgelegenheidsontwikkeling (aantal personen) van het MKB en grootbedrijf in de totale marktsector*

	2008	2009	2010	2011
MKB	57.750	-66.250	-50.250	-8.750
Grootbedrijf	26.750	-61.250	-56.750	-12.250

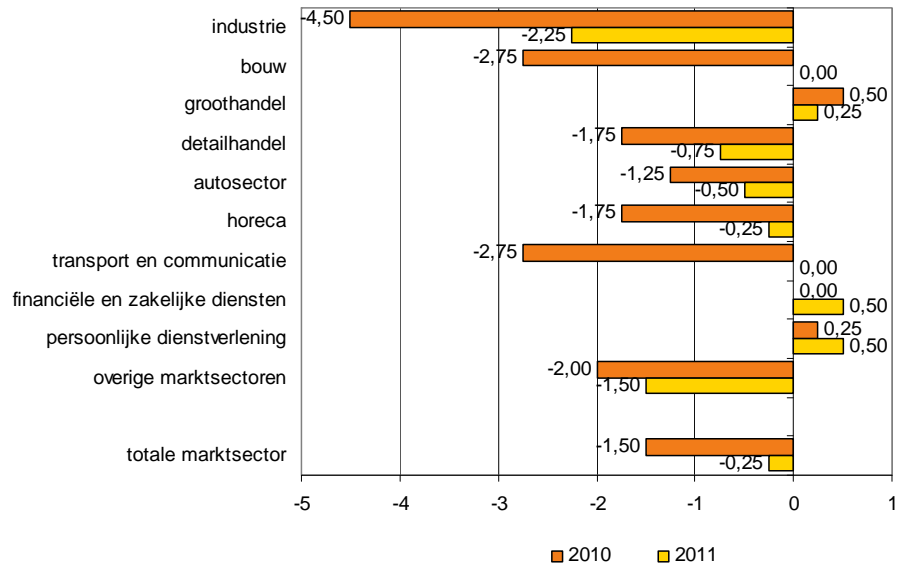
* De marktsector bestaat uit het bedrijfsleven, zonder overheid, maar ook zonder delfstoffenwinning, verhuur en exploitatie van onroerend goed en de zorgsector.

Bron: Prognose kerngegevens MKB, juni 2010.

In 2010 daalt de werkgelegenheid in alle marktsectoren. Vooral in de industrie en in de bouw neemt de werkgelegenheid sterk af. De industrie ondervindt de internationale concurrentie in alle hevigheid en moet daarom uit kostenoverwegingen haar personeelsbestand aanpassen. In de bouw is de productiedaling buitengewoon sterk, waardoor de werkgelegenheid sterk afneemt. Ook in de transport- en communicatiesector neemt de werkgelegenheid sterk af. Hier speelt niet alleen de conjunctuur een rol, maar ook technologische ontwikkelingen zijn van invloed. Veel bedrijven in de communicatiesector kunnen met minder personeel toe. In de postsector neemt het volume belangrijk af en daarmee ook het aantal personeelsleden.

In 2011 zal de werkgelegenheid weer enigszins beginnen te herstellen. In de groothandel, de financiële en zakelijke dienstverlening en de overige dienstverlening zal de werkgelegenheid licht toenemen.

Figuur 5 Werkgelegenheidsontwikkeling (personen) in het MKB in de marktsector in 2010 en 2011 naar sectoren, mutaties t.o.v. voorafgaand jaar in %

* De marktsector bestaat uit het bedrijfsleven, zonder overheid, maar ook zonder de delfstoffenwinning, verhuur en exploitatie van onroerend goed en de zorgsector.

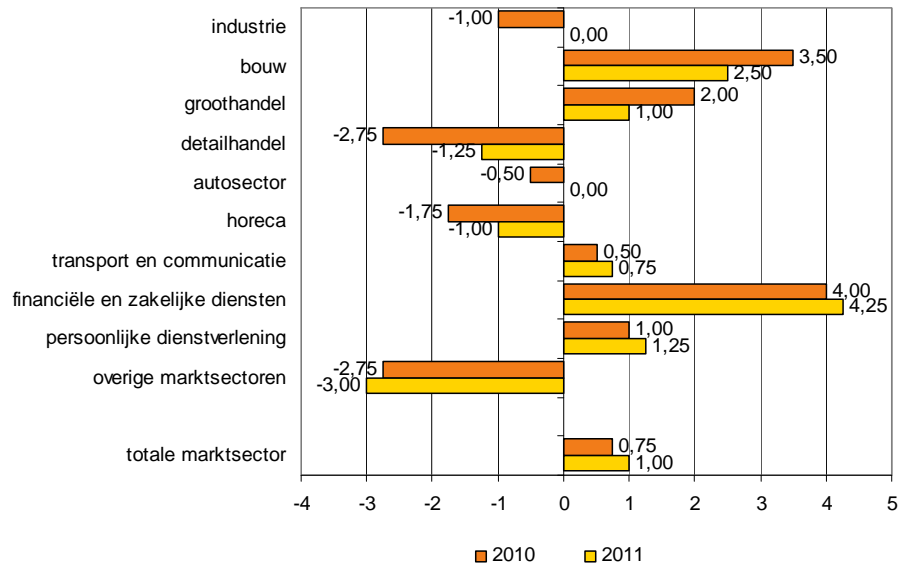
Bron: Prognose kerngegevens MKB, juni 2010.

Lichte groei van het aantal zelfstandigen

Het aantal zelfstandigen is in 2009 nauwelijks meer toegenomen door de ongunstige afzet- en winstperspectieven. Vooral de vraag naar diensten van zelfstandigen zonder personeel (zzp'ers) is in 2009 sterk onder druk komen te staan. Een deel van de zelfstandigen heeft moeten nemen met lagere prijzen. Tezamen met minder werk per zelfstandige heeft dit de omzet sterk onder druk gezet. In 2010 zal het aantal zelfstandigen in het bedrijfsleven weer toenemen. Doordat het in 2010 lastiger zal zijn om een vaste baan te vinden, zal een deel van de mensen kiezen voor het zelfstandig ondernemerschap. Ook mensen die geconfronteerd worden met een ontslag, of betrokken zijn bij een reorganisatie, zullen vaker zoeken naar mogelijkheden om toch aan het werk te blijven, bijvoorbeeld als ondernemer. Dit zal vooral in de bouwsector en zakelijke dienstverlening plaatsvinden, waardoor per saldo in 2010 het aantal zelfstandigen zal toenemen. Met een doorzettend herstel in 2011 zal het aantal zelfstandigen verder toenemen. Betere afzet- en winstperspectieven zijn een stimulans voor het zelfstandig ondernemerschap.

In een aantal sectoren neemt het aantal zelfstandigen af. Dit geldt met name voor de industrie, detailhandel, autosector en horeca. Dit zijn sectoren die gekenmerkt worden door verzadigde markten. Kostenbeheersing en schaalvergroting staan in deze sectoren centraal, waardoor er voor kleinere bedrijven en voor zelfstandigen minder plaats is. Zo wordt de autosector steeds meer gedomineerd door grote dealerbedrijven en is er in de detailhandel steeds minder plaats voor de speciaalzaak. De huidige conjunctuur versterkt deze trend naar schaalvergroting, waarbij de zelfstandigen en kleine bedrijven in een versneld tempo de markt verlaten.

Figuur 6 Ontwikkeling van het aantal zelfstandigen in het MKB in 2010 en 2011 naar sectoren, mutaties t.o.v. voorafgaand jaar in %

* De marktsector bestaat uit het bedrijfsleven, zonder overheid, maar ook zonder de delfstoffenwinning, verhuur en exploitatie van onroerend goed en de zorgsector.
Bron: Prognose kerngegevens MKB, juni 2010.

Samenvattende tabel

tabel Ontwikkeling afzet, werkgelegenheid en winst van het MKB in de marktsector, 2009-2011

	2009	2009	2010	2011
	niveau (mld. euro)	volumemutatie in %		
afzet				
industrie	70,0	-9,25	2,75	2,50
bouw	57,0	-4,25	-9,25	3,25
groothandel	45,4	-6,75	5,50	4,25
detailhandel	15,1	-5,00	-2,00	-0,75
autosector	11,0	-5,25	0,25	0,50
horeca	13,1	-7,50	-4,00	-0,25
transport en communicatie	25,2	-7,75	2,50	2,25
financiële en zakelijke diensten	83,8	-4,00	1,75	2,00
persoonlijke diensten	23,7	-1,75	-0,50	0,25
overige marktsectoren	28,0	2,00	1,25	1,25
totaal marktsector	372,2	-5,50	0,25	2,25
werkgelegenheid (aantal personen)				
industrie	420,8	-3,00	-4,50	-2,25
bouw	368,4	-0,50	-2,75	0,00
groothandel	376,5	0,00	0,50	0,25
detailhandel	434,8	-1,25	-1,75	-0,75
autosector	124,8	-1,25	-1,25	-0,50
horeca	267,2	-1,50	-1,75	-0,25
transport en communicatie	203,4	-2,25	-2,75	0,00
financiële en zakelijke diensten	923,4	-3,25	0,00	0,50
persoonlijke diensten	284,1	0,75	0,25	0,50
overige marktsectoren	234,3	-2,50	-2,00	-1,50
totaal marktsector	3.637,8	-1,75	-1,50	-0,25
winst (nominaal)				
industrie	2,9	-36,50	36,00	15,25
bouw	6,8	-8,25	-19,50	11,75
groothandel	9,9	-18,50	7,00	5,00
detailhandel	2,0	-18,50	-10,00	-5,75
autosector	1,1	-19,00	4,00	-2,00
horeca	1,7	-15,25	-5,00	0,50
transport en communicatie	1,4	-42,25	31,50	4,25
financiële en zakelijke diensten	17,4	-1,00	2,00	9,00
persoonlijke diensten	3,3	1,75	-4,75	0,50
overige marktsectoren	3,1	10,00	0,25	0,25
totaal marktsector	49,6	-11,50	1,50	6,75

* De marktsector bestaat uit het bedrijfsleven, zonder overheid, maar ook zonder de delfstoffenwinning, verhuur en exploitatie van onroerend goed en de zorgsector.

Bron: Prognose kerngegevens MKB, juni 2010.